

Camilla Tønnevold og Helge Østbye:

Metoderapport – kvantitativ kartlegging av Orderud-saken i pressen

Bergen, Institutt for informasjons- og medievitenskap, januar 2005

Saken om Orderud-drapene var en enorm affære i norske medier. Trippeldrap forekommer sjelden i Norge. Det tok over 3½ år fra drapene skjedde til det forelå endelig, rettskraftig dom for alle de fire dømte. Saken var dessuten preget av usikkerhet om hvem som hadde begått forbrytelsen, kanskje fins usikkerheten fortsatt. Norsk presse hadde flere tusen oppslag om saken. Hundrevis av oppslag har gått over flere sider i de mest utbredte avisene i Norge.

Orderud-prosjektet (finansiert av Rådet for bruksretta medieforskning) består av flere deler. En mindre del av prosjektet har vært en kvantitativ kartlegging av visse aspekter ved mediedekningen av saken. For å gjøre denne kartlegginga overkommelig, krevdes en sterk avgrensing, først og fremst med hensyn til hvilke kanaler som skulle kartlegges og hvilke aspekter som skulle registreres. Dessuten: Orderud-saken omtales fortsatt.

En kvantitativ kartlegging av mediedekningen av en slik sak krever avgrensing av hvilke medier og hvilket tidsrom som skal inkluderes, og hvilke egenskaper som skal registreres.

Utvalg av aviser

Den viktigste avgrensingen er at bare aviser er tatt med i kartlegginga. Fjernsyn og radio spilte også en stor rolle i dekningen, men av ressursmessige grunner, ble disse mediene ikke tatt med i vår kvantitative undersøkelse.

Sjøl om hovedtyngden av norske aviser har en svært lokal forankring, har nok Orderud-saken vært nevnt i et stort antall aviser. Den vakte også oppmerksomhet utafor landets grenser.

VG og *Dagbladet* var de avisene som brukte mest ressurser og plass på denne saken. Disse avisene måtte derfor med. Men dekningen i disse løssalgsavisene var relativt spesiell. For å gi et mer nyansert bilde, ble også to andre aviser tatt med: *Aftenposten* og *Romerikes Blad*.

Romerikes blad er en lokalavis med redaksjon og trykkeri på Lillestrøm. Den dekker kommunene på Romerike, blant annet Sørums (vel 50 % husstandsdekning), der

Orderud gård ligger. Som lokalavis er den blant de største og mest ressurssterke i Norge, blant annet kan det nevnes at den er den største avisa i A-presse-konsernet.

Aftenposten består av to aviser: Morgenutgaven er en blanding av lokalavis for Oslo, regionavis for et litt utvidet østlandsområde, og riksdekkende fullformatsavis. Aftenposten Aften er lokal avis Oslo og de nærmeste omegnskommunene (i romerikskommunene er husstandsdekningen 10-15 %). Det kunne vært mulig å bare ta med morgenutgaven, men særlig under rettssakene, ble dekningen i morgenutgavene supplert med oppslag i aftenutgavene.

Disse avisene er altså systematisk gjennomgått:

- Aftenposten (morgenutg.)
- Aftenposten Aften
- Dagbladet
- Romerikes Blad
- VG

Tidsavgrensing

Drapet på Kristian og Marie Orderud og Anne Orderud Paust skjedde trolig i løpet av natta mellom 21. og 22. mai 1999. Det ble oppdaget 23. mai. Fordi dette var 1. pinsedag og det heller ikke kom ut aviser 2. pinsedag, er tirsdag 25. mai første dag da avisene skreiv om Orderud-saken. Allerede før dette – sommeren 1998 – var Orderud-navnet knyttet til mulige drapsforsøk, da rettet mot Anne Orderud Paust (som arbeidet som forsvarsministerens sekretær) og hennes ektemann Per Paust (høg embetsmann i utenriksdepartementet).

Den kvantitative kartlegginga av Orderud-saken starter med rapporteringen fra mordene på Orderud gård, altså 25. mai 1999.

Uansett om saken har fått sin endelige avklaring i rettsystemet eller om den blir gjenopptatt, uansett om det dukker opp nye bevis eller ikke, vil det fortsatt bli skrevet avisartikler som nevner Orderud-saken. Dagbladet hadde f.eks. i 2004 nesten 30 oppslag der ordet «Orderud» forekom (det betyr at avisa - 4-5 år etter mordene – nevnte saken mer enn hver annen uke). Sjøl om saken som mediehistorie altså går videre, må det settes en sluttdato for den kvantitative kartlegginga. Sluttstrek for prosjektet settes med kunngjøringa av dommen i Eidsivating lagmannsrett. Dommen ble avsagt 22. mars 2002. Avisene skreiv om dette den 23. mars, og dette er siste dag som ble registrert i den kvantitative kartlegginga.

Saken fortsatte i rettsapparatet gjennom anker til Høyesterett, som 3. oktober 2002 avviste å behandle saken for tre av de siktede. En siktet (Kristin Kirkemo Haukeland) fikk noen aspekter ved sin sak opp for Høyesterett, men dommen fra lagmannsretten ble stående. Men dette er altså ikke dekket i den kvantitative undersøkelsen.

Altså:

- tidsepoken som er dekket, går fra og med 25. mai 1999 og til og med 23. mars 2002, dvs. omtrent to år og ti måneder.

Tema som dekkes i undersøkelsen

Den kvantitative kartlegginga har tre hovedformål: (i) Den skal gi en indikasjon på hvilket volum Orderud-saken hadde i norsk presse. (ii) Den skal videre brukes til å gi en grov framstilling av hvilke aspekter/temaer som var dominerende på ulike tidspunkter. Og endelig: (iii) skal den supplere og sette inn i en sammenheng de mer dyptgående, kvalitative analysene.

Enheten i undersøkelsen er *avisdag*. For hver av de fem avisene ble det for hver dag denne avisa kom ut registreringsperioden, registrert om avisa inneholdt noe om Orderud-saken eller ikke. Avis og dato ble altså registrert uansett. Det ble ikke registrert informasjon om enkeltartikler, bare om det totale volumet om Orderud-saken for denne avisa denne dagen.

Prioriteringa av Orderud-saken ble registrert på ulike måter. For hver dag ble det registrert hvor mye Orderud-stoff avisa inneholdt (0 hvis det ikke var noe, en grov 6-delning om volumet hvis avisa hadde noe om saken). Det ble også registrert om deknningen av saken startet på første side og om det eventuelt var hovedoppslag på første side. Det ble også registrert om avisa denne dagen inneholdt en lederartikkel eller kommentarartikkel om saken.

Bildene i avisa ble viet spesiell oppmerksomhet. Totalt antall bilder knyttet til saken er en indikator på om saken er høgt prioritert. Det ble dessuten registrert hvem som var avbildet. Dessuten blø noen steder (situasjoner registrert særskilt: begravelsen, Orderud gård, rettslokalene).

Fokus for artiklene denne dagen ble også klassifisert. Seks grupper av tema ble systematisert: Oslo-sporet (attentatene mot Orderud Paust), gårdsdriften, etterforskningen ellers, personenes bakgrunn, fengslingsmøter og rettssakene. Dessuten ble det laget en kategori kalt «metaoppslag», dvs. oppslag som først og fremst gir oversikter og tilbakeblikk uten å tilføre ny kunnskap, f eks oversikt over avisas tidligere dekning av saken. Denne kategorien kan også ha vært lett å ty til hvis koderne ikke har funnet noen annen kategorier som passer.

Kodeboka med frekvenser følger som vedlegg.

Det fysiske materialet - koding

Avisoppslagene ble kodet på grunnlag av mikrofilmede aviseksemplarer fra Nasjonalbiblioteket (avdeling Rana, NBR). Universitetsbiblioteket i Bergen (UBB) hadde egne kopier av Aftenposten, Dagbladet og VG. Romerikes Blad ble lånt inn fra NBR. men 2001 og 2002 ble først avfotografert etter purring fra UBB til NBR, og dette forsinket prosessen.

VG, Dagbladet og Aftenposten (morgen) kommer i prinsippet ut 7 dager i uka, men det er litt variasjon omkring høgtidene. Aftenposten Aften kommer fem dager i uka. Romeriske Blad hadde i den første perioden søndagsutgave, men kom ikke ut på lørdager, men fra og med 4. desember 1999 fikk den også lørdagsutgave. På samme tid gikk avisa over fra å være ettermiddagsavis til å bli morgenavis.

I den aktuelle perioden var det en avisstreik da det ikke kom ut aviser. På mikrofilmrullene mangler noen svært få avisdager, men ikke i en slik grad at det vil påvirke resultatene av den kvantitative analysen.

Aftenposten Aften, Dagbladet og VG kom i tabloidformat, mens Aftenposten (morgen) kom i fullformat. Romerikes Blad kom ut i tabloidformat fredager og søndager, ellers i stort format.

Snaut ti studenter ved Institutt for medievitenskap ble gitt en kort opplæring og satt til å kode materialet. Oddbjørn Øvernes, Kari Messel, Torbjørn Bøe og Camilla Tønnevold har stått for det meste av kodingen. Sistnevnte har også koordinert arbeidet og stått for registreringen av alle data.

Noen problemer og avklaringer

Sjøl om det var lagt vekt på å ta med variabler som skulle være enkle å registrere, vil det alltid være rom for skjønn. Det gjelder først og fremst kodingen av hvilke temaer som på de ulike avisdagene var hovedfokus og viktige bitema. En avklaring ble gjort om fengslingsmøter og rettssaker: Hovedfokus da skulle være henholdsvis fengslingsmøte og rettssak, sjøl om substansen gikk på andre aspekter (f eks etterforskning eller personenes bakgrunn).

Likevel har det vært vanskelig å avgjøre fokus på en del saker. De mest omtalte personene – først og fremst de fire mistenkte – fikk etter hvert en status som allmenne «kjendiser». I perioder da det var stille rundt saken, ble andre forhold de var involvert, i trukket fram. Et eksempel er en rettsak mot Lars Grønnerød i august 2000. Den hadde ikke noe med Orderud-saken å gjøre, men Kristin Kirkemo Haukeland var involvert som vitne. Denne saken er registrert i alle de 5 avisene. Videre ble Veronica Orderud syk og måtte innlegges på sykehus (også august 2000). Begge disse forholdene ble registrert som «personenes bakgrunn» (variabel 25). Et tredje eksempel er oppslagene i Romerikes Blad som omhandler et åpent brev om saken fra Harald Orderud (22/5-00); et siste eksempel er oppslagene i samme avis om at Sverre Kirkemo har fått dumpet et lass med ting som har vært lagret på Orderud gård (28/7-00). Også disse oppslagene er tatt med, sjøl om de bare indirekte er knyttet til mordsaken.

Når det gjelder telling av bilder, ble det bestemt at små bilder som inngikk i vignetter for saken også skulle telle med.

Koordineringen mellom koderne ble relativt enkel fordi alle koderne brukte samme mikrofilmleser, og det derfor var en viss kontakt mellom koderne, og av og til ble den ansvarlige for delprosjektet (Helge Østbye) kontaktet. Noen inkonsistenser ble oppdaget og rettet opp.

Vedlegg 1: Kodebok - kvantitativ kartlegging av Orderud-saken

	kode	ant.	%
--	-------------	-------------	----------

v1 Avis

VG	1	1005	21.38
Dagbladet	2	1002	21.32
Romerikes Blad	3	980	20.85
Aftenposten	4	999	21.26
Aftenposten aften	5	714	15.19

v2 Dato

ddmmåå [de som bruker denne kodeboka som mal for egne undersøkelser, men som vil spare tid og ergrelse bør heller bruke ååååmmdd eller registrere dato som tre variabler!]

v3 Førsteside?

Hovedoppslag	1	264	5.62
Sekundært oppslag	2	137	2.91
Bare henvisning	3	257	5.47
Nei, ikke forside	5	4042	86.00

v4 Bilde på forsida?

Stort bilde	1	159	3.38
Lite bilde	2	157	3.34
Henvsn-bilde	3	117	2.49
Nei	5	4267	90.79

v5 Samla volum

Ikke oppsl. denne dagen	0	3234	68.81
1/4 side eller mindre	1	355	7.55
1/4 - 1/2 side	2	129	2.74
1/2 - 1 side	3	494	10.51
2 sider	4	240	5.11
3 sider	5	119	2.53
4 sider eller mer	6	129	2.74

v6 Bilde: Marie Orderud

Ja	1	110	2.34
Nei	5	4590	97.66

v7 Bilde: Kristian Orderud

Ja	1	120	2.55
Nei	5	4580	97.45

v8 Bilde: Anne Orderud Paust

Ja	1	133	2.83
Nei	5	4567	97.17

v9 Bilde: Per Orderud

Ja	1	661	14.06
Nei	5	4039	85.94

v10 Bilde: Veronica Orderud

Ja	1	650	13.83
Nei	5	4050	86.17

v11 Bilde: Kristin Kirkemo (Haukeland)

Ja	1	619	13.17
Nei	5	4081	86.83

v12 Bilde: Lars Grønnerød

Ja	1	538	11.45
Nei	5	4162	88.55

v13 Bilde: fra begravelsen

Ja	1	41	0.87
Nei	5	4659	99.13

v14 Bilde: av slekt, bygdefolk

Ja	1	222	4.72
Nei	5	4478	95.28

v15 Bilde: av politi, påtalemyndighet

Ja	1	392	8.34
Nei	5	4308	91.66

v16 Bilde: av forsvarere

Ja	1	425	9.04
Nei	5	4275	90.96

v17 Bilde: av dommere mm

Ja	1	152	3.23
Nei	5	4548	96.77

v18 Bilde: av/fra rettslokale

Ja	1	267	5.68
Nei	5	4433	94.32

v19 Bilde: av Orderud gård

Ja	1	280	5.96
Nei	5	4420	94.04

v20 Antall bilder totalt

Sum	7714
Maksimum	79

v21 - derav grafikk, tegninger etc

Sum	551
Maksimum	15

v22 Fokus: etterforskn. attentat/Oslo-spor

Hovedfokus	1	58	1.23
Annet viktig tema	2	77	1.64
Ikke viktig tema	5	4565	97.13

v23 Fokus: gårdsdrift/-strid

Hovedfokus	1	54	1.15
Annet viktig tema	2	100	2.13
Ikke viktig tema	5	4546	96.72

v24 Fokus: etterforskn: drapet ellers

Hovedfokus	1	400	8.51
Annet viktig tema	2	182	3.87
Ikke viktig tema	5	4118	87.62

v25 Fokus: personers bakgrunn

Hovedfokus	1	53	1.13
Annet viktig tema	2	118	2.51
Ikke viktig tema	5	4529	96.36

v26 Fokus: fengslingsmøter

Hovedfokus	1	92	1.96
Annet viktig tema	2	47	1.00
Ikke viktig tema	5	4561	97.04

v27 Fokus: rettssak

Hovedfokus	1	588	12.51
Annet viktig tema	2	82	1.74
Ikke viktig tema	5	4030	85.74

v28 Fokus: metaoppslag

ikke ny informasjon: tilbakeblikk, status, oversikt over avisas tidligere reportasjer, etc

Hovedfokus	1	199	4.23
Annet viktig tema	2	171	3.64
Ikke viktig tema	5	4330	92.13

v29 Kommentarartikkel i dagens dekning?

Ja	1	212	4.51
Nei	5	4488	95.49

v30 Lederartikkel i dagens dekning?

Ja	1	35	0.74
Nei	5	4665	99.26

Konstruerte variabler

v35 År (basert på v2 Dato)

1999	1999	1008	21.45
2000	2000	1648	35,06
2001	2001	1663	35,38
2002	2002	381	8.11

v37 Periode 1 (basert på v2 Dato)

Variabelen er utregnet på basis av eksisterende variabler

mai-aug 1999	1	453	9.64
sep-des 1999	2	555	11.81
jan-apr 2000	3	542	11.53
mai-aug 2000	4	542	11.53
sep-des 2000	5	564	12.00
jan-apr 2001	6	543	11.55
mai-aug 2001	7	559	11.89
sep-des 2001	8	561	11.94
jan-apr 2002	9	381	8.11

v38 Oppslag denne dag? (basert på v5 Samla volum)

Ja	1	1466	31.19
Nei	2	3234	68.81

Vedlegg 2: Registreringsskjema - kvantitativ registrering av Orderud-saken

Avis/dato: _____ Koder _____

Var	Kode	Var-navn - koder	
1		Avis – 1 VG – 2 Dbl – 3 RB – 4 Aftenp – 5 Aften	
2		Dato – ddmmaa	
3		Førsteside? – 1 hovedopp – 2 Sek – 3 Henv – 5 Nei	
4		Bilde forside? – 1 stort – 2 lite – 3 v/henv – 5 Nei	
5		Samla volum 1: ¼ - 2: ¼-½ - 3: ½-1 - 4: 2s - 5: 3s - 6: 4s+	
6		Bilder: Marie O.	1. Ja 5. Nei
7		Bilder: Kristian O.	
8		Bilder: Anne O. P.	
9		Bilder: Per O.	
10		Bilder: Veronica O.	
11		Bilder: Kristin K. (H)	
12		Bilder: Lars Grønnerød	
13		Bilder: begravelsen	
14		Bilder: slekt, bygdefolk	
15		Bilder: politi, påtalemynd	
16		Bilder: forsvarere	
17		Bilder: dommere mm	
16		Bilder: rettslokaler	
19		Bilder: Orderud gård	
20		Antall bilder totalt – xx	
21		- derav grafikk, tegninger etc. – xx	
22		Fokus: Etterf. Att/Oslosp	1 – hovedfokus 2 – annet viktig 5 – ikke viktig
23		Fokus: Gårdsdrift/-strid	
24		Fokus: Etterf drapet ellrs	
25		Fokus: Personers bakgr	
26		Fokus: Fengslingsmøter	
27		Fokus: Rettssak	
28		Fokus: Metaoppslag	
29		Inneholder kommentar	1. Ja
30		Inneholder leder	5. Nei